

KÜRESEL KRİZİN PİGOU'NUN İSTİHDAM, İŞSİZLİK VE REFAH DÜŞÜNCE SİYLE İNCELENMESİ

Emre Güneşer BOZDAĞ¹

Özet

Çalışmada Pigou'nun özellikle istihdam kavramı reel ankes teorisi'nin küresel kriz çerçevesinde incelenecektir. Pigou'nun faydalar toplamı düşüncesi, küreselleşen ekonominin fırsatlarını onaylar nitelikteyken küresel krizin ortaya çıkışıyla iktisat literatüründeki yeni konumu ne olmuştur? Pigou'nun reel ankes etkisi kriz ortamında kendisini nasıl göstermekte, istihdamı ve refahı nasıl etkilemektedir? Sosyal maliyet artık neyi ifade etmektedir? Devletin politika yapıcısı olarak yeni rolü, sosyal maliyeti özel maliyetle dengeleyici konumu ne olacaktır? Tüm bu sorulara dünya ekonomisindeki son üç yıllık gelişmeler dikkate alınarak açıklanmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küresel Kriz, İstihdam, İşsizlik, Sosyal Marjinal Hasıla.

The Assessment of the Global Crisis with Pigou's Thought on Employment, Unemployment and Wealth

Abstract

In the study, Pigou's concepts of the employment and reel balance effect will be examined in the frame of the global crisis. When Pigou's "utilities sum" idea has been a character in favour of the facilities of globalized economy, what is its new role in economics literature in the global crisis? How, Pigou's reel balance effect is work in crisis time and what are the reflections on employment and welfare of this effect? What is the meaning of the social costs? As a policy maker what will be new role of the state for equilizing the social cost to private costs ? All this kinds of questions is answered by considering of last three years in world economy.

Keywords: Global Crisis, Employment, Unemployment, Marginal Social Cost

¹ Arş. Gör. Dr. Gazi Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, emrebozdog@yahoo.com.

Giriş

Arthur Cecil Pigou 1902’de Cambridge Üniversitesi’nde öğretim üyesi olur. Cambridge ekolünün ileri gelen simalarındandır. 1908 yılında Alfred Marshall’ın iktisat kürsüsüne seçilir. 1912 yılında ilk yazını olan “Servet ve Refah Ekonomisi”ni 1920 yılında geliştirerek, “Refah Ekonomisi” adı altında o zamana kadar ki çalışmalarını bir araya getirir. Bu kitapla, Neoklasik geleneği kendi araçlarıyla sorgulamak ve devlet müdahalelerinin gerekleri konusunda bir tartışma ortamı yaratır. 1933 yılında yayımladığı “Eksik İstihdam Teorisi”yle 19. yüzyılın son dönem resesyona, 1929 bunalımının çalışanlar üzerine etkilerinden yola çıkarak Neoklasik bir teori ortaya koyar. Görünüşte sağlam bir serbest ticaret yanlısı ve Adam Smith ödülü kazanmış bir akademisyen olmasına rağmen, fakirlerin hakkını ve çıkarlarını gözetilen adil dağılıma yönelik bir sempati içeren refah ekonomisine öncülük eder.

1945 yılında, Neoklasik sentezden genel olarak ödün vermeyen ama meslektaşısı Keynes’in tezlerini onaylayan açıklamalarının bulunduğu “Tam İstihdamdan Vazgeçiş” eserini yayımlar. Yeniden dağıtım, projelerini (artan oranlı gelir vergileri, yüksek veraset ve intikal vergilerini) destekler. Bunalım döneminde savunulan “açık bütçe harcamaları” ve bayındırlık projelerinde Keynes’i onaylar (Skousen, 2003: 376).

Bu araştırmanın konusu, genel hatlarıyla Pigou’nun istihdam ve refah konusunda iktisat teorisine katkılarını incelemektir. Pigou Etkisi, makro iktisadi düşüncede oynadığı önemli rol dolayısıyla ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

Pigou’nun para piyasasındaki para faiz esnekliğinin, servete, ardından talebe etkileri; kredi faiz esnekliğinin yatırım yoluyla arza ardından istihdama olan etkisi incelenmemiştir. Bir anlamda Pigou’nun arz talep dengesi analizleri araştırmanın dışında tutulmuştur.

Pigou’nun istihdam işsizlik ve refah konusundaki görüşleri şu şekilde incelenmiştir:

I. İstihdam ve İşsizlik Konusunda Pigou’nun Çalışmaları ve Düşüncesi

Pigou’nun özellikle istihdam ve işsizlik üzerine düşüncelerini başlıca, Pigou (1905)², Pigou (1913)³, Pigou (1933)⁴, Pigou (1941)⁵ ve Pigou (1945)⁶ eserlerinde dile getirir.

Pigou (1905), endüstride işçi ve işveren arasında bir hakemin, verdiği karar sonucu bu tarafların servetini nasıl etkilediğini, özellikle fakir işçilerin kazançlarına ne gibi etkide bulunduğunu inceler. Endüstriyel barışın mekanizmalarının işlemesi sonucunda ardi ardına

²“ *Principles and Methods of Industrial Peace*”

³“*Unemployment*”

⁴“*Theory of Unemployment*”

⁵“*Employment and Equilibrium*”

⁶“*Lapses from Full Employment*”

ücret dalgalamalarını sistematik bir biçimde irdeler (Price, 1905: 384). Tayin edilen bir hakem kurulu, etkin ücret genel düzeyine eşit bir “normal ücret”i belirlemeye çalışmalıdır. Pigou’ya göre, bu hakem kurulunun, normalde rekabetin belirleyeceği normal ücret düzeyinin üzerinde bir ücret belirlemesi, servet dağılımına yarardan çok zarar getirir. Bu yüzden ister bir hakem kurulu olsun, isterse sendikalar olsun, rekabetçi yapının gelişiminde ücret düzenleyicisi olamazlar (Hamilton, 1906: 248).

Pigou (1913), işsizlik miktarını, herhangi bir endüstrideki iş saatiyle belirlemeye çalışır. O günkü ücret düzeyinde endüstride çalıştırılması gereken istihdam büyüklüğüyle gerçekte ilgili endüstride çalışmaya koşulan istihdam düzeyi -yani toplam iş saati- arasındaki fark, işsizliği verir. Bu tanım, sadece potansiyel bir işçinin istihdama sokulmadığı için maruz kaldığı işsizliği değil, aynı zamanda endüstrinin kısa dönemde kaybettiği çalışma saatini de göz önüne serer (Beveridge, 1914: 250). Ama iş dünyasının doğası gereği, bu kayıp çalışma saati, sadece işsizlikten değil, grev ve lokavttan da kaynaklanabilir. Pigou’nun buna getirdiği cevap, iş ve işçi yasalarının getirdiği özel tanımlamaların kapsadığı biçimde greve giden ya da lokavta uğrayan işçilerin bu tanıma dahil edilmemesi gerektiğidir (Beveridge, 1914: 251).

Bütün işsizlik için gerekli palyatif çözümler, ekonomik bunalım esnasında görülen kısa dönemli çalışma hayatı ile ilgilidir. Bu çözümler, ücret esnekliğini korumak ve endüstriyel çatışmaları engelleme amacını taşır. Pigou, toplu sözleşmelerde, telafi edici dalgalanmalarla toplam emek talebini düzenleyici planları yaparken, sürekli bir emek hareketliliğinin sağlamanın, işsizliği azaltmada önemli bir rolü olduğunu vurgular (Beveridge, 1914: 252). İşsizlik bütünüyle ücretle talep arasındaki uyumsuzluktan ileri gelmektedir. Bu uyumsuzluğa ve dolayısıyla işsizliğe neden olan sendikaların ve asgari ücret yasalarının oluşturduğu ücret katılıklarıdır (Leiserson, 1914: 918).

Pigou (1933)’a göre, ücret-dışı kazanca sahip zenginlerin yaptığı gereksiz harcamalar ve yapılan sosyal hizmet harcamaları, cari reel ücret düzeyinde, emek talebini azaltır. Bu da, ücretlilerin satın alacağı temel malların (Pigou bu malı, “ücret-mal” olarak tanımlar) üretimi için gereken istihdamın azaldığını, temel mal olmayan lüks malların (Pigou bu malı, “ücret olmayan-mal” olarak tanımlar) üretimi için gerekli istihdamın arttığı anlamına gelir (Bowers, 1934: 282-3; J.H.R, 1934: 174).

Ekonomide bir depresyon halinde, temel mallar veya ihracata konu olan mallarda, ücretlerdeki %10 azalma, emeğe olan talebi %10’dan fazla arttırır. Ama, bu ücretteki azalış, depresyonun daha da derinleşmesine neden olur. Emek talebindeki genişleyici etkisini nötr hale getirir (Byrant, 1934: 725-6).

Pigou (1933)'a göre, reel ücretlerle işsizlik arasında bir korelasyon yoktur. Korelasyon olsa da bunun sebep ve sonuç ilişkisinin ne yönde olduğu belli değildir. Pigou, birinci dünya savaşında, bu korelasyonun İngiltere'de yüksek ama Almanya'da düşük olduğunu açıklamıştır. Bununla birlikte örneğin, Almanya'ya gelen yabancı yatırımlardaki gelişmeler, reel ücretlere göre istihdamı belirlemede daha önemli bir faktördür (Byrant, 1934: 726; J.H.R, 1934: 175).

Pigou (1941), ekonomik sistemi bir bütün olarak tanımlarken, endüstrileri harcamaya dayalı endüstriler ve yatırıma dayalı endüstriler şeklinde ikiye ayırır. Her iki endüstrideki üretimleri istihdam edilen emek miktarıyla açıklar. Bir anlamda, tasarruf eğilimini, yatırım malı üretimi için gerekli olan emek istihdam miktarıyla açıklar (Kaldor, 1941: 459-60; Lerner, 1942: 88-9; Samuelson, 1951: 434).

Pigou (1941), klasik iktisatçıların, “ekonominin her zaman tam istihdamda olduğu” varsayımına her zaman sadık olmadıklarını ama, uzun dönemde, ekonominin tam istihdama eğilimli olduğuna inandıklarını belirtir. İşsizlik, parasal ücretin azalmasına yolaçacaktır. Azalan getiriler yasası nedeniyle, bu parasal ücretlerdeki azalmanın fiyat düşüşlerinden daha hızlı olduğunu söyler. Mal bazındaki reel ücretler bu yüzden azalır. Bu, işverenlerin karlarını arttıracığından emeğe olan talebi artırır. İstihdamdaki bu artış tam istihdama ulaşana kadar devam eder (Lerner, 1942: 88-9).

Pigou (1945)'a göre, ekonominin konjunktürel dalgalanmaları iki faktörün etkisi altındadır. Birincisi, psikolojik ve sosyal faktörler; ikincisi ise iktisadi faktörlerdir. Psikolojik faktörler tam rekabet şartlarını bozar; iktisadi faktörler ise nakdi (parasal) dalgalanmalar yaratır. İstihdam seviyesinin değişmesi ücretleri etkiler. Diğer yandan mal miktarı ile para miktarı arasındaki oran bozulunca parasal dalgalanmalar kendini gösterir. Pigou'a göre, istihdam hacmi, ücretlerin bir fonksiyonudur. Ücret haddi düşünce tam istihdam sağlanır. Çünkü ücretlerin inmesi maliyetleri etkileyeceği için yatırımlar artar ve refah düzeyi yükselir (Domar, 1947: 362-3).

Son Neoklasikler'den biri olan Pigou (1933)'da “ücretler düştüğü zaman, firmaların yatırımlarını arttıracığı ve böylece emek talebi uyarılacağı” düşüncesini savunurken Keynes'ten şiddetli eleştiriler alır. Burada tıpkı Wieser gibi Pigou'nun da, kapitalist sistemin ilkelerine sıkı sıkıya bağlı kaldığını gösterir. Ayrıca, Pigou'nun “ortalama ücret haddi, suni olarak düşürüldüğünde, zorunlu şekilde işsizlik yaratılmış ya da zaten varolan işsizliği büsbütün arttırmış olacaktır” şeklindeki görüşüne tepki gösteren Keynes, Pigou'nun yaklaşımına karşı argümanlar geliştirirken, Pigou'nun teorisini kendi teorisinin çıkış noktası olarak gösterir (Özgülven, 1992: 206-7; Keynes, 1980: 284-94).

Pigou (1933), analizini reel ücretler üzerine kurmuşken, Keynes (1939) 'in "İstihdam, Faiz ve Para Genel Teorisi" adlı eserinden sonra kaleme aldığı, Beveridge ve White Paper'ın talep istikrar politika önerilerinin incelendiği Pigou (1945)'de, parasal ücretleri vurgular ve emek piyasasını içeren makro analizi, Keynesci bakışı dikkate alarak yazar (Hicks, 1945: 398). "Faiz hadlerinin mal piyasasında tasarruf-yatırım makasıyla, parasal gelirlerin para talebi fonksiyonu vasıtasıyla belirlendiği" görüşündedir. Pigou, analizine, iş arzında rekabetçi bir yapıda emek pazarında oluşacak dengenin, zorunlu olarak tam istihdam düzeyinde oluşacağını söylemekle başlar. Ama ücretlerin düşeceğine ilişkin beklentilerin yaygınlaştığı bir ortamda, emek talebinin artmayıp aksine azalabileceğini öngörür. İşverenler, kazançlarını hesaplarken, sadece emeğin maliyetini dikkate almazlar, aynı zamanda ürettikleri malın hangi fiyatla ne kadar miktar satılabileceği konusunda tahminde bulunurlar. Bu, Keynesyen "Efektif Talep" düşüncesinin Pigou'yu etkilediğini gösterir. Öyleyse, ücretlerin düşme beklentisinin yayıldığı depresyonist bir ortamda işverenler, üretimi, dolayısıyla emek talebini azaltma kararına varabilirler. Pigou, faiz hadlerinin minimuma indiği depresyonist ortamda, parasal ücretlerin ve fiyatların birbirini takiben aşağı doğru kayabileceğini söyler. Bunun bir sonucu olarak, istihdamdaki düşüşün bir noktada durdurularak tersine çevrilebilecek bir reel ücret uyumlaşma sürecinin sağlanamayacağını anlatır. Ücretlerin düşeceğine dair beklentilerin yayıldığı bir ortamda, işverenler ürettikleri mallara olan talebin de düşeceğini hesaplayarak, yatırımları ve üretimi kısımlar. İşverenler böyle davrandıkları zaman, emek talebi de aşağı doğru kayar. Eğer emek pazarında canlı bir rekabet varsa ve emek arzı ücrete göre aşağı doğru esnek ise parasal ücretler düşer. Bu ise, mal piyasasında toplam talebi aşağı doğru çeker, çünkü, işçilerin gelirleri, dolayısıyla, harcamaları da düşmüştür. Eğer fiyatlar da aşağı doğru esnek ise tüketim malları talebi fonksiyonundaki bu düşüş, fiyatları aşağı doğru çeker. Bu meşhur teori olan "Pigou Etkisi" (Reel Ankes Etkisi) burada kendisini gösterir (Solow, 1983: 107-8; Stigler, 1946: 928).

Pigou (1945), emek arzında, rekabetin az olmasının nedenini dört şekilde cevap verir:

1-Emek piyasası tek bir piyasa olarak ele alınmamalıdır. Piyasa bölüm bölümdür. Her bir işçi mutlak anlamda diğeriyle birlikte rekabet halinde değildir.

2-Sendikacılığın ve toplu sözleşmelerin etkisi vardır.

3-İşsizlik sigortası: iş imkanı olmasına rağmen daha cazip bir iş için kişinin beklemesi söz konusudur.

4-Kamuoyu baskısı: ücretlerin düşüklüğü kamuoyunca sosyal bir baskıyla giderilmeye çalışılır. Böylece işsizler dahi "ücret kırma" yoluna gitmekten kaçınırlar (Solow, 1983: 108-111).

Pigou tüm bu nedenlere rağmen tam istihdam dengesine ulaşma eğiliminin güçlü ve kalıcı olduğunu “tam istihdamdan vazgeçişin” geçici bir olgu olduğunu belirtir (Solow, 1983: 112). Geçici aksamalar dışında kitle halinde devamlı işsizlikle uğraşılması mümkün değildir. Talep hacmi ne olursa olsun, serbest rekabet sayesinde ortaya çıkan ücret dengesinde, tam istihdam olacaktır. Bu sebeple Pigou, hükümetlerin serbest piyasa rekabetini sağlama dışında her türlü müdahalenin işsizliğe çare olmayacağını söyler (Ulutan, 1978: 471).

II. Pigou Etkisi

Pigou’ a, göre Keynesyen makro teori, ücretteki düşme nedeniyle fiyatlar genel seviyesinde ortaya çıkan azalmanın etkilerini yeteri kadar incelememiştir. Keynesyen makro teori, fiyatlardaki düşmeyi LM eğrisinin tümüyle yer değiştirmesi ve sırayla faiz oranı ile IS eğrisi açısından ele almıştır. Ancak, ortada fiyatın düşmesinin bireylere getirdiği bir servet etkisinden söz etmemektedir. Tasarruf, belli bir serveti yapmak için vardır. Fiyatın düşmesi serveti artırır ve tüketimi tayin eder. Bu etki, mal piyasasında ortaya çıkar. İşsizlik, ücretin ve fiyatın düşmesine neden olur. Bu, mal piyasasında tüketimin hemen düşmesine neden olmaz. Aksine fiyatın düşmesinin servet unsurunu öne çıkarması nedeniyle tüketimde bu servet dolayısıyla bir artış görülecektir. Bu da, IS eğrisinin yukarıya kaymasına ve fiyat düşüşünü azaltarak reel ücretlerin azalmasına, buradan da emeğe olan talebi arttıracaktır. Fiyat artışı hem yatırımı hem de üretimi arttırarak tam istihdama giden yolun önünü açacaktır. Böylece “denge sadece tam istihdamda sağlanır” düşüncesi Keynesyen düşünceye karşı öne sürülür (Savaş, 1986: 71-75).

Pigou etkisine yönelik teorik eleştiriler şunlar olmuştur: başta serveti elde bulundurma şeklinin herkes için aynı olmayacağı konusu vardır. Tahvili elinde tutan alacaklılar karşısında borçluların durumu için Pigou’nun reel servet etkisi ters işleyecektir. Ellerinde yüksek miktarda tahvil bulunduranlar genellikle gelir düzeyi yüksek kişilerdir. Bunların marjinal tüketim eğilimleri düşüktür. Dolayısıyla fiyatlarda meydana gelen düşüş, tüketimi az miktarda arttıracaktır. Ancak, düşük gelirlili grupların (borçluların) tüketimi büyük ölçüde azalacaktır.

Konu arz yönüyle incelendiğinde arz faktörlerine olan talebin artışı dolayısıyla arz ve talep birbirine eşitlenmez ve arz fazlası daha da artabilir.

Diğer bir eleştiri de, cari fiyatların altında bir fiyat düşüşü gerçekleşeceğine dair bir beklenti içerisinde olan bireyler tüketim harcamalarını yavaşlatabilir. Bu ise Pigou etkisinin ortaya çıkmasını engeller (Savaş, 1986: 75-77).

III. Pigou'nun Refah Üzerine Düşüncesi

Düşünür, Birinci dünya savaşından sonra dünyada arz ve talep arasında meydana gelen dengesizlikten kaynaklanan sefaletle tanık olur. Yazar, bir toplumun üyelerinin tümünün birden durumunu iyileştiren politika kriterlerinin ne olması gerektiğini ortaya koyar. Böylece Pigou'nun asıl amacı, bir genel refah teorisi oluşturmak ve bu teoriyi ekonomi politikasına uygulamaktır. J. Neville Keynes tarafından belirlenen pozitif ve normatif iktisat ayrımını benimseyen Pigou'a göre refah isteği, bir bilinç durumu olup, daha az veya daha çok şekilde nitelendirmek yoluyla ölçülebilir (Kök, 1999: 217; Yalçın, 1983: 12).

Servet ekonomisiyle refah ekonomisini birbirinden ayırır. Servet ekonomisi, ülkenin mal ve hizmetlerini arttırmaktır. Burada dengeli gelir dağılımı sözkonusu değildir. Önemli olan ülkenin ekonomik gücünü arttırmaktır. Refah ekonomisi, fayda konseptine dayandırılır. Kıyaslanabilir, ölçülebilir bireysel mutlulukların- kişilerin refahlarının- toplamı olarak açıklanır. Refah ekonomisi kişisel faydanın veya kişinin tatmin derecesinin maksimumuna varışıdır. Yani kişilerin refahı milli gelire ve milli gelirin dağılım biçimine bağlıdır. Refah artışı, başkasının refahının azalması pahasına olamaz. Refah deyince herkesin refahı anlaşılmalıdır (Durmuş, 2008: 26).

Faydanın maksimuma varışında ise üç faktör rol oynar.

1-Üretim faktörlerinin en uygun ve en verimli bir şekilde dağılımını sağlamak ve üretimi arttırmak (milli gelir düzeyi).

2-Gelirleri daha adil bir şekilde dağıtmak ve böylece tüketimi arttırmak.

3-Zaman içinde, konjüktür (fiyat) dalgalanmalarını hafifletmek ve işsizliği azaltarak milli gelir dağılımını günün koşullarına göre ayarlamak (ekonomik istikrar) (Ersoy, 1986: 210).

Yukarıdaki üç faktörün yerine getirilmesi iki şekilde mümkündür:

1-Ekonomik müdahale, firmaların büyüme ve verimini artırma yönünde olmalıdır.

2-Sosyal politika ile, sert ve yetersiz ücretler yerine yasal ücretler (fair wage-salary loyal) uygulanmalı ve vergi yolu ile gelirlerin dağılımı yeniden sağlanmalıdır (Özgüven, 1992: 206).

Pigou'nun refah teorisine beş önerisi vardır: Bunlar:

1-Bireyin kendi gelirinden, çalışmasından, dinlenmesinden ve servetinden elde ettiği fayda, kardinal olarak ölçülür.

2-Değişik bireylerin faydalarını ölçen birimler benzerdir.

3-Bütün bireylerin zevkleri aynıdır. Bu nedenle her bireyin parasal gelirinin marjinal fayda eğrisi her birey için aynı olup, bireyler parasal gelirleri farklı düzeyde gerçekleştiğinde, bu eğrinin farklı noktalarında bulunacaklardır.

4-Sosyal fayda ve tüm toplumun faydası bireysel faydaların toplamına eşittir.

5-Sosyal faydanın artırılması arzu edilmelidir (Nath, 1981: 13).

Pigou, beşinci öneriyi şöyle gerekçelendirir: benzer huylardaki zengin bir kişiden nisbi olarak fakire yapılan herhangi bir gelir transferi, daha az arzu edilen ihtiyaçlar yerine daha fazla ihtiyaçların tatminine yolaçar. Böylece toplam tatminin artması sağlanır (Akalın, 1981: 28).

Refah ekonomisi adlı eserinde Pigou, bir toplumun üyelerinin, tümünün birden durumunu iyileştiren politika kriterlerinin ne olması gerektiğini inceleme konusu yapmıştır. Pigou, iktisat politikasında yol gösterici ilkenin sosyal ve iktisadi refahın maksimumlaştırılması olduğunu kabul eder. Diğer koşullar değişmezken, zenginliğin mümkün olduğunca eşit dağılmasının, kişi başına en yüksek sosyal refahı sağlayacağını düşünür (Çaklı, 1998: 64). Devletin, gelirleri eşitlemeye yönelik politik müdahalelerinin, refahı arttırabileceği konusu, Bentham'ın da önermiş olduğu çok eski bir tezdır (Kök, 1999: 217). Ancak, Pigou, bu ilkenin pratik uygulamalarında, “radikal filozoflardan daha cesur davranır ve politik müdahale önermesi yapar. Ama hemen ardından, kişilere yapılan büyük gelir transferleri sonucu, bu kişilerin daha az çalışmasına neden olacağını kaygıyla belirtir. Çünkü böyle bir durum, ulusal gelirin düşmesine, bu nedenle de genel refahın azalmasına yolaçacaktır. Pigou, sözkonusu transferlerin yanısıra, bu transferlerden yararlanacak kimseler üzerinde belli bir denetimin kurulması gereğini ortaya atmıştır (Denis, 1974: 543).

Pigou'nun refah teorisini anlamak için önce, herhangi bir sahada kullanılan bir üretim faktörünü marjinal biçimde arttıralım. Buna bağlı olarak diğer faktörleri de marjinal miktarlarda ilave edelim. Dolayısıyla fiziki hasılda meydana gelen artmaya marjinal fiziki hasıla denir. Buna marjinal hasıla da denebilir. Marjinal fiziki hasıla (MFH) kavramı Pigou tarafından farklı bir anlamda kullanılmaktadır. Genel anlamda MFH'nın tarifinde, yalnızca bir faktörün, bir birimlik artışı nedeniyle meydana gelen hasıla artışı olarak ele alınır. Pigou'da ise, bir faktörün yalnız başına marjinal artışı değil, gerekli diğer faktör miktarları ile birlikte kullanılması sonucu, üretime tahsis edilecek kaynaklara bir r'inci birim ilave edilmiş sayılarak, bunun hasılda meydana getirdiği artışla ilgilenilmektedir.

“Sosyal Marjinal Hasıla” herhangi bir kullanıma tahsis edilen kaynaklarda marjinal bir artıştan dolayı meydana gelen bütün fiziki mal ve hizmetlerin net bir sonucudur. Bu hasılanın belli miktarlarda kime gittiğinin önemi yoktur. Bu üretimin maliyetinin bir kısmı, doğrudan doğruya onunla ilgili olmayan kimselere yüklenmiş olabilir. Bu takdirde, sosyal marjinal

hasıla eksi durumunu almaktadır. Bütün bu dış etkiler eksi veya artı şeklinde sosyal marjinal hasılaya dahil edilmelidir. Sosyal marjinal hasılayı meydana getiren bütün unsurları parasal olarak değerlendirip hepsinin toplamı alındığında, sosyal marjinal fiziki hasıla değerine ulaşılmış olur (Bengül, 1963: 149).

Özel marjinal hasıla ise, kullanılan kaynaklarda marjinal bir artıştan dolayı bu artışı gerçekleştiren kişiye düşen paydır. Özel marjinal hasılanın ilgili fiyatla çarpımı, özel marjinal hasılanın değerini verir.

Aynı konuları maliyet cephesinden ifade etmek de mümkündür. Bir teşebbüs ürettiği mal ve hizmeti marjinal miktarda arttırmak istediğinde, kendi toplam maliyetinde meydana gelen artışa “Özel Marjinal Maliyet” (HMM) denir. Toplum için de üretimdeki bu marjinal artışın maliyetine ulaşmak için üretimden doğan dış kayıp ve kazançları parasal olarak eksi veya artı olarak HMM’e ilave edildiğinde “Sosyal Marjinal Maliyet” (SMM) elde edilir (Bengül, 1963: 150).

Bütün piyasalarda özel maliyet mevcut olduğu takdirde, tüm mamüller için “HMM=Fiyat” durumu ele alınacak olursa, tam rekabet söz konusudur. Ancak dış etkilerin varlığı durumunda ise, “SMM= Fiyat” denkliği geçerli olsa bile “HMM=SMM” eşitliği yoktur. Bu durumda tam rekabet şartları içinde, meydana gelen üretim miktarları ve fiyatları optimal bir durumu yansıtmaz. Bu takdirde, “SMM>Fiyatlar” veya “SMM<Fiyatlar” olması sözkonusudur. Şu halde, iktisadi refah teorisinin optimum tarifini tanımlamak bazı yeni kuralların ilavesini gerektirir.

Pigou’a göre HMM’nin dışında, SMM’nin artı veya eksi olmasını belirleyen unsurlar vardır. Pigou bunları üç kategoride ele alır.

- 1-Topraklarını veya sabit üretim faktörlerini kiraya verenler,
- 2-SMM’e konu olan mamulün üreticisi olmayan kimseler,
- 3-Bu malın endüstrisine konu olan üreticilerin dışındaki diğer üreticiler.

Birincisine örnek olarak topraklarını kiraya veren arazi sahiplerini göstermektedir. Burada üretici, kiracı durumundadır. Kendisi için önemli olan HMM’dir. Kira kontratının bitimine yakın, kiracı ödediği kiradan maksimum faydayı sağlamaya çalışır ve toprağı yormak, verimliliği azaltmak pahasına gerekli tedbirleri almadan, gerekli yatırımları yapmadan kısa zamanda üretimde bulunmaya gayret eder. Bu, konu olan topraklardan elde edilen hasılanın HMM’si, toplum açısından maliyeti göstermez. Halbuki piyasadaki fiyatın içinde, kiracı olan üreticinin HMM’si vardır. Bu nedenle fiyatın SMM’den küçük olması sözkonusudur. Gerçekleşen üretim miktarı optimum üretim miktarından büyük olur. Yani toplum, bu ürünü elde etmek için ürünün kendi fiyatından daha fazla bir fiyat biçilmesi

gerekmektedir. Ancak bu örnekte HMM ile SMM arasındaki farkın, kira sözleşmesinin de tam rekabet şartlarında imzalanması durumunda nasıl ortaya çıkabileceğini anlamak güçtür. Arazi kiralaması piyasasında tam rekabet şartlarında elde edilen kiralar, doğal kaynakların kullanılması karşılığı bir rantı ifade eder. Aşınma bedeli alındığı takdirde talep azalır ve aşırı kullanım önlenmiş olur. Bu bedel doğal kaynağın rantına eşit olur. O halde, buradaki eşitsizlik, daha çok HMM'nin tam rekabet şartlarına göre, yani doğal kaynakların rantlarını kapsayacak şekilde çalışmamasından doğmaktadır. Kira rantı da toprağı kiralayan tarafından ödendiğinde onun özel maliyet hesabına girer ve HMM artarak SMM'e yaklaşır. Bunun yanında toprak sahibi, toprağın yatırımını devam ettirebilmesi için aldığı rantı toprağı harcayacaktır (Bengül, 1963: 152).

İkinci kategoriye Pigou, şu şekilde açıklar: A kişisi bir bedel karşılığında B kişisine mal ve hizmet verirken, üçüncü şahıslara bazı yararlar (veya zararlar) getirir. Bu şekilde elde edilen yararlar (veya zararlar) için bir bedel ödemesi (veya zarara uğradığında bu zarar için bir tazminat alması) sözkonusu olmaz. Üçüncü şahısların yararına (veya zararına) olan bu durumda Pigou, özel marjinal hasılanın sosyal marjinal hasıladan düşük (veya yüksek) olduğunu savunur. Maliyet bakımından ise $HMM > SMM$ (veya $HMM < SMM$)'dir (Bengül, 1963: 153).

Bir ülkenin vatandaşlarının yapmış oldukları dış yatırımların da o ülke için bazı masraflara ve fedakarlıklara sebep olması mümkündür. Bazı doğal kaynakların veya sosyal hizmetlerin imtiyazını alabilmek diplomatik stratejilerin yapılmasını gerektirir. Bunların masrafları artı işaretli sosyal maliyeti getirir.

Tam rekabet şartlarında $HMM = \text{Fiyat}$ koşulu söz konusudur. Bu durum toplumda $HMM = SMM$ 'i sağlamadıkça maksimum refah sağlanamaz. Bu da, kamu otoritesinin müdahalesi için bir sebep oluşturur. Toplum refahını en çoklayan üretim miktarını temin etmek için, kamu otoritesinin vergileri ve mali yardımları kullanması mümkündür (Bengül, 1963: 154).

Bazı gizli ve açık maliyet unsurlarının endüstrideki diğer üreticilere yansması ile ilgili üçüncü kategoride konu, çeşitli endüstrilerin konumlarıyla ilgilidir. Marshall'ın vergi ve devlet yardımlarının tüketime yansıtması konusunda, tam rekabet şartlarında artan bir maliyet söz konusuysa- yani fiyat esnekliği katı olan bir arz sonucu- konacak verginin hasılatı, üretimin kısılmasıyla endüstride ortaya çıkan tüketici rant kaybından fazla olacaktır. Ama azalan maliyet yani esnekliği çok bir arz eğrisinin bulunduğu piyasada bu üretim devlet yardımıyla "sübvansiyonla" teşvik edilirse bu sefer mali yardımdan fazla bir tüketici rantı elde edilir. Pigou, bu Marshallcı yorumdan yararlanarak HMM ve SMM ayırımlarını yeniden

gözden geçirmiştir. Vardığı sonuç Marshall'inkinden farklı değildir. Artan maliyet kanununun olduğu endüstrilerde tam rekabet dengesi, toplum için optimumu aşan bir üretim miktarını verir. çünkü fiyat yalnız son birimi üreten üreticinin, son birim için yaptığı maliyeti karşılayacak şekilde meydana gelir (Bengül, 1963: 156-7).

Bu son birimin üretilmesinden dolayı, marjinal üstü üreticilerin maliyetlerinde de, ya teknik sebeplerle, ya da faktörlerin diğer endüstrilerden daha fazla getirilmesinin sebep olduğu maliyet artışları yüzünden bir artış meydana gelir. İşte bu artış son birimin topluluk açısından maliyete (SMM) dahildir. Fakat fiyat tarafından bu maliyet karşılanmaz. Bu sebeple son birimin maliyeti, topluluk için hakiki maliyetten azmış gibi görünür. Ve tam rekabet piyasasında meydana gelen denge üretim miktarı topluluk refahı bakımından optimum olan miktarı aşar.

Bazı endüstrilerde azalan maliyet kanunu geçerlidir. Üretim artışı, endüstrinin marjinal üstü teşebbüslere bir takım yararlar sağlar. Bu yararlar da sosyal maliyet unsurlarıdır, işaretleri eksidir. Bu nedenle sosyal maliyet özel maliyetten düşüktür. Tam rekabet üretimi ise, toplum açısından optimum üretimden az olur. Bu endüstrilerde mali yardımlarla üretim teşvik edilmeli ve $SMM = Fiyat$ oluncaya kadar arttırılmalıdır (Bengül, 1963: 158).

Refah ekonomisi böylelikle serbestçe takdir olunan kişisel çıkarlara dayanan Klasik ve Neoklasik realizme, belli bir idealizmle karşı çıkmaktadır. Jevons ve Walras'ın öğretilerinden en dolaysız şekilde esinlenen tezleri Keynesce eleştiriliyor. Pigou'nun kendisinde Neoklasik ekonomi bilginlerince eleştiriliyor. Çünkü Weiser'ın ardından o da, giriştiği çözümlemede bireysel yararın yanısıra toplumsal yararı hesaba katıyor (Denis, 1974: 542). Von weEiser'da rastlanılan bir fikirle karşılaşmaktayız. O da şudur: önemli gelirleri bulunan kimseler için paranın marjinal faydası küçük olduğundan bunlar zaruri olmayan yüksek fiyatlar ödeyebilirler. Bu tatmin yoğunluğu az olan ihtiyaçları karşılamaktadır. Yoğunluğu zayıf olan ihtiyaçları karşılamayan mallar için yüksek fiyatlar ödenmesinin israf götürdüğünü ve kötü bir sosyal durum yarattığını söylemektedir (Ertuğruloğlu, 1972: 233-4).

Ne varki Pigou eleştirilerin aksine Neoklasik anlayıştan kurtulamamıştır. SMM ve HMM konusunda sunu söylemektedir: “şahsi menfaatin gerçekleştirme eğiliminde olduğu, erişilebilir en yüksek maksimum olmayabilir. Bununla beraber, bu, ikinci derecede önemli bir meseledir. Bizim maksadımız için önemli olan, soyal marjinal hasıla, özel marjinal hasılaya eşitse, şahsi menfaatin serbestçe kendisini göstermesini engellemenin, genellikle milli gelire zarar vermesidir (Kazgan, 1974: 227).

IV.Pigou'nun Refah Teorisine Yapılan Eleştiriler

Coase, Pigou'nun özellikle kirlilikle ilgili analizlerine ve optimum üretim sağlanması için vergileme yönündeki çözümüne bir makalesiyle cevap verir. Ona göre akarsu kirletenler, eğer aşağı kısımlarda yerleşim bölgeleri bulunmamış olsaydı, kirlilik yaratmamış olurlardı. Bir sigara içicisi, eğer insanlar onun etrafında bulunmasalar bir dışsallık yaratmaz. Coase, böylece dışsallıkların iki yönlü niteliğini, vurgulayarak, Pigou'nun devletin yasal müdahalelerinin yanlış olduğunu ileri sürer. Ona göre, eğer işlem ve rüşvet vermenin maliyeti düşükse piyasa yoluyla aşağı kısımlardaki kirlenmenin problemini çözebilir. Kirliliğe maruz kalanlar kirliliği yaatanlara kirliliği azaltmaları için ya da kirliliği yaratanlar kirliliğe maruz kalanlara bu durumu kabul etmeleri için rüşvet verebilirler. Her iki durumdada devlet müdahalesi olmaksızın toplumun kaynaklarının etkin kullanımı sağlanabilir (Çaklı, 1998: 66).

Pigou'nun $HMM=SMM$ için öne sunduğu vergi bir çok eleştiriye maruz kalır. Yapılan eleştirilere göre, azalan verimlilik durumunda bir sanayi kolunda üretimin arttırılmasıyla, gerek bu sanayideki maliyetlerin gerekse müşterilerin ve aynı üretim faktörlerini kullanan sanayilerin maliyetlerinin artması zorunlu olarak kaynak dağılımını olumsuz yönde etkiler. Çünkü maliyetteki artış sanayiye sunumu tam esnek olmayan faktörlerin fiyatlarındaki artıştan kaynaklanır. Bu faktörlerin elde ettikleri kıtlık rantı ise kaynak dağıtımındaki savurganlığı ortadan kaldırır. Maliyetteki artış, etkin kaynak dağıtımının sağlanmasında fiyat mekanizmasının iyi çalıştığını gösterir. Böylece $SMM=HMM$ olmakta ve müdahaleye gerek kalmaz (Sönmez, 1983: 155).

Bu eleştiriler kaşısında Pigou başlangıçtaki yaklaşımında değişiklikler yapar. Artan maliyet sözkonusu olduğu zaman, özel maliyetler ve sosyal maliyetler arasındaki farklılık olduğunu ileri sürmez.

Marshall'ın ortaya koyduğu kuramdaki dışsallık kavramını Pigou 1912'lerde yeni bir biçimde ele almış, değiştirir ve ilk kez refah ekonomisiyle ilişkisini ortaya koyar. Pigou'nun dışsallıklara refah ekonomisi çerçevesinde getirmiş olduğu boyut sonuçlanmaz yeni tartışmalara yolaçar. Dışsallıkların özel mallarla birlikte gerçekleştiğini ilk kez söyleyen Buchanan, Pigou'nun önerdiği vergiler ve sübvansiyonların tekel durumunda kaynak savurganlığına yolaçacağını savunur. Coase ise, dışsallıkların ortadan kaldırılması için doğru vergileme ilkesinin seçilmediğini ve hatta vergi yükümlüsü olması düşünülen ve sübvansiyondan yararlanacak olan bireylerin doğru seçilemediğini belirtir (Sönmez, 1983: 157).

Baumol, Pigou'yu eleştiren yazarlara karşı çıkmakta ve kendi alanında Pigou yaklaşımının mükemmel olduğunu ileri sürer. Pigou'nun vergi-sübvansiyon sisteminin optimum kaynak

dağıtımını için geçerli olduğunu savunur. Baumol'a göre dışsallık toplumsal mal niteliğinde olduğu zaman, tazmin veya vergileme optimum kaynak dağıtımıyla bağdaşmaz. Sadece Pigou'cu vergi ve sübvansiyonlara başvurarak, optimum kaynak dağılımı sağlanmasa bile, dışsallıkların kontrol edilebileceğini savunur.

Pigou çizgisinde olan diğer bir yazar ise Mishan'dır. Mishan, dışsallıkları tamamen veya kısmen fiyatlandırılmayan refah veya üretim etkileri olarak algılar (Sönmez, 1983: 158).

Pigou metodolojik manada Robbins tarafından eleştirilir. Pigou'yu değer yargılarını yani normatif kuralları bilimsel saymakla suçlar. Çünkü zengin ve yoksul kişilerin zevklerinin aynı olduğu varsayımaya olanak yoktur ve faydanın kardinal ölçümü de mümkün değildir (Akalin, 1981: 28).

V. Pigou Refah Teorisi'nin Küresel Krize Politika Önerisi

Bugüne kadar Pigou'nun çevre kirliliği üzerine vergilendirme ve sağlık sigortası zorunluluğu düşünceleri fazla ilgi görmemekteydi. Keynesçi düşünce bütün zamanlarda en çok üzerinde durulan bir düşünceydi. Günümüzde, Pigou'nun fikirleri yeniden keşfedilmektedir. Mankiw ve Becker gibi Cumhuriyetçi; Krugman ve Amartya Sen gibi Demokrat iktisatçılar, Pigoucu iktisat politikaları tavsiye etmektedirler. ABD başkanı Obama'nın ekonomik ajandasının bile finansal düzenleme ve ticari uygulamaları Pigoucu prensiplerin bir yansıması olduğu iddia edilmektedir.

Pigou, hür teşebbüsün kimi zaman maruz kaldığı piyasa kaybını inceleyen iktisadi teorinin öncüsüdür. Keynes, 1930'lu yıllarda, Pigou'yu ekonominin, uğradığı muhtemel dengesizlikten gene tek başına aşabildiği düşüncesi nedeniyle hicvetmiştir. Fakat Pigou, kapitalizmin çoğu zaman iyi işlediğine inanırken, ne gibi aksamalara neden olduğunu da ortaya koyan bir iktisatçıdır. Pigou'nun anahtar düşüncesi, ekonominin belli bir alanındaki faaliyetlerin diğer alanlar üzerinde -belli bir amaç güdülmeksizin- kasıtsız sonuçlara neden olduğudur. Örneğin, kredi piyasasında bilinmeyen veya pek dikkate alınmayan tezgah altı tutsat sektörünün krize girmesi, bütün bankacılık kesimini zora düşürerek bankaların kredi verme imkanını daraltabilmektedir. Bu da, bütün bir ekonomiyi durgunluğa sürükleyebilir. Pigou'a göre az ya da çok iş kayıplarının ortaya çıkması, bankaların az ya da çok ödünç verilebilir fonlarının olmasına bağlıdır. Tezgah altı tutsat kredilerinde kriz başladığında Fed başkanı Bernanke'nin de aralarında bulunduğu pek çok iktisatçı, bu krizin fazla artmayacağını düşünüyorlardı.

En gelişmiş ekonomilerdeki kayıplar ve mükemmelsizlik vardır, bu da toplum kaynaklarının tahsisinin işlemesine mani olur. Pigou'nun hedefi, hükümetin ekonomik refahı sağlayıcı ve

toplam refahı arttırıcı önlemleri keşfetmektir. Pigou'ya göre sosyal maliyet veya dışsallıkların içselleşmesi, bunların özel maliyet kalemlerine aktarılmasıyla olur. Bu da ancak, hükümetin ekonomiye müdahil olmasıyla sağlanır. Örneğin, üçüncü şahısların maruz kaldığı sosyal maliyetin, vergiler yoluyla giderilmesi gibi. Ağustos 2007'den beri pek çok ekonomik alanda- özellikle bakacılıkta- negatif yönelimli yayımlar görülmüştür. Finansal sistem, riski azaltma ve dağıtmada performans gösterememiştir. Aksine, dünyada aileleri ve iş çevrelerini olumsuz yönde etkileyen (CAB-TRADE) ekonomik küçülmeye birlikte riskleri arttırmıştır. Negatif etkileri olduğu için hükümet müdahalesini her zaman gerek görmemekte, belli konularda tarafların uzlaşabileceklerini öne sürmektedir.

Finansal kesimde, taraflar arasında, özel işlemler belli başlı pratik çözümlerin sağlanabilmesi için yaygın bir şekilde kullanılmaya başlandı. 2002-2006 döneminde kredi artışları tüm emlak piyasası spekülative bir Pazar hale gelmiştir. Kredilerini eşit şekilde paylaştırdığı varsayılan Mortgage şirketlerin aynı zamanda ödemelerini de mecburen buna uygun olarak yaptığı düşünülür. Halbuki, bankalar ve diğer finansal araçlar, sermayeyi daha yararlı yerlere aktarmak yerine, büyük ölçüde yanlış kaynaklara sevk etmişlerdir. Ekonominin finans kesimi dışındaki alanlarında işin kötüye varacağı nokta daha sınırlıdır. Eğer, Efes ve Tuborg kötü kalitede bir bira piyasaya sürmüş olsa bundan en çok etkilenecek olanlar bu iki şirket ve müşterileri olacaktır. Ekonominin diğer kesimlerine etkisi ise çok küçük veya yerel anlamda olacaktır. Bankacılıkta ise olumsuz bir gelişme tüm piyasalara sirayet edebilir. Özellikle, gelişmiş ekonomilerde çoğu milyonlarca hanehalkı ve şirketler harcamalarını krediyle finanse ettiklerinden, bu kredilerdeki ani duraksama, ekonomideki harcamaları ani bir şekilde düşürecektir. Son küresel kriz bu şekilde gelişmiştir.

Politika yapıcıları, Pigou'nun analitik kuramsal çerçevede etkilerini dile getirmekte yavaş hareket etseler bile, sonuçta bu kuramsal çerçevede çalışmalar yapmaktadırlar. Bankalarda sermaye gereklerinin yükselmesi, Wall Street'e kote olan şirketlerin, hisse senedi sahiplerine yapmak zorunda oldukları kar payı ödemeleri, yatırım bankalarının ihraç ettikleri menkul kıymetlerin bir kısmını elinde bulundurma mecburiyeti, yüksek riskli yatırımlara karşı bir sigorta görevi görür.

Sağlık reformu yaygınlaşan, olumsuzluğa karşı bir politika aracıdır. Sağlık sigortası olmayan hasta insanların acil servisleri kullanmaları onlara ekonomik yönden büyük külfetler getirecektir. Başarılı bir sağlık reformu paketi, bu sosyal maliyetleri bertaraf etme görevini üstlenir. Hatta ekonomiye bazı pozitif etkileri de olacaktır. Kamu sağlığındaki gelişmeler çalışanları daha verimli çalışma ortamı sağlayacak ve Pigou'nun belirttiği gibi GSYİH'i arttıracaktır. Bu reformu sağlamanın bir yolu, zenginlerden alınacak yüksek oranlı vergilerle

finansıdır. Bu tasarı Pigou'nun önerdiği bir politikadır. ABD kongresinden geçmiştir. Bu bir anlamda zenginden fakire gelir transferidir. Aynı maliyet düzeyinde daha yoğun olan bir ihtiyacın, daha az yoğun bir ihtiyaca göre karşılanması anlamına gelir ki bu da toplam sosyal yararın artmasına imkan verir.

Küresel ısınmanın etkilerini inceleyen 2006 yılı İngiliz Hükümeti'nin iklim değişiklikleri üzerine yayınladıkları resmi raporda İktisatçı Stern, Pigou'nun analitik kuramından oldukça istifade etmiştir. Stern'e göre, pek çok çevresel problemle birlikte insan kaynaklı değişim en temel düzeyde bir dışsallıktır ve bilinen en büyük ve en derin çapta piyasa başarısızlığına neden olmaktadır.

Sonuç

Pigou refah teorisine dayanarak doğal kaynaklara kayıtsız kalınmasının, gelecek kuşaklara ait kaynakların yok edilmesine yol açtığını, bunun da beraberinde kuşaklararası etkinliğin bozulmasını getirdiğini söyler. İlk defa çevre konularını iktisadi analiz içine sokan kişidir (Eronat, 1991: 2).

Pigou'nun refah teorisine en önemli katkısı Smith'in fikirlerini geliştirmesidir. Bu fikirlerde daha sonraları dışsallıklar, üçüncü taraf etkileri veya yayılma etkileri olarak adlandırılan etkilerle ilgili fikirlerdir.

Pigou söz konusu toplumsal hasılların ölçülebilir olduğu kanısındadır. Bu konuda apaçık bir yanılığa düşer. Weiser'ın toplumsal yarar teziyle buluşur; ama Weiser toplumsal yarar kaygısının kesinlikle siyasal bir görev olduğunu bildirir.

Genel anlamda Pigou, Neoklasik servet ekonomisinin ilgilendiği konuların çerçevesini arttırmak ister, doğal kaynaklar konusunda olsun, istihdam konusunda olsun farklı sorunları ele alır. Bu anlamda devlet müdahalesi dolayısıyla Neo klasiklerden, koyu kapitalist ideolojisinin getirdiği gelenekçiliği yüzünden Keynes'ten birçok eleştiri almış olması onun iki ayrı ekolün geçiş noktasında olduğunu gösterir. Çözümlemeleri farklı olsa da Keynesçi bakışa metaforik anlamda bir ilham kaynağıdır.

Kaynakça

- Akalın, G. (1981) Kamu Ekonomisi, A.Ü.S.B.F Yay.no:486, Ankara.
- Bengül, N. (1963) İktisadi Refah Teorisinin Başlıca Meseleleri, A.Ü.S.B.F Yay.No:166, Ankara.
- Beveridge, W. (1914) "Review: Unemployment by A.C.Pigou", *The Economic Journal*, 24(94): 250-252. www.JSTOR.org, 30.10.2009 tarihi itibariyle.
- Bowers, E. (1934) "Review: The Theory of Unemployment by A.C. Pigou" *The American Economic Review*, 24(2): 282-283. www.JSTOR.org, 30.10.2009 tarihi itibariyle.
- Byrant, M. (1934) "Review: The Theory of Unemployment by A.C. Pigou", *International Affairs (Royal Institute)*, 13(5): 725-727. www.JSTOR.org, 30.10.2009 tarihi itibariyle.
- Çaklı, S. (1998) İktisat Politikası Düşüncesinin Evrimi, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Denis, H. (1974) Ekonomik Doktrinler Tarihi, Çev: A. Tokatlı, Sosyal Yayınları, İstanbul.
- Domar, E. (1947) "Review: Lapses from Full Employment by A.C. Pigou", *The Journal of Political Economy*, 55(4): 362-363. www.JSTOR.org, 30.10.2009 tarihi itibariyle.
- Durmuş, M. (2008) Kamu Ekonomisi, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Eronat, İ. (1991), "Ekonomi Bilmi ve Çevre Faktörü", *G.Ü.İ.İ.B.F Dergisi*, 7 (1-2), 1-11.
- Ersoy, A. (1986) İktisadi Düşünceler Tarihi, Akyol Neşriyat, İzmir.
- Ertuğruloğlu, M. (1972) Ekonomik Doktrinler Tarihi, Ayyıldız Matbaası, İzmir.
- Hamilton, C. (1906) "Review: Principles and Methods of Industrial Peace by A.C.Pigou", *International Journal of Ethics*, 16(2): 247-249. www.JSTOR.org, 30.10.2009 tarihi itibariyle.
- Hicks, J. (1945) "Review: Lapses from Full Employment by A.C. Pigou", *The Economic Journal*, 55(220): 398-401. www.JSTOR.org, 30.10.2009 tarihi itibariyle.
- J.H.R. (1934) "Review: The Theory of Unemployment by A.C. Pigou", *Journal of Royal Statistical Society*, 97(1): 172-175. www.JSTOR.org, 30.10.2009 tarihi itibariyle.
- Kaldor, N. (1941) "Review: Employment and Equilibrium-A Theoretical Discussion by A.C. Pigou", *The Economic Journal*, 51(204): 458-473. www.JSTOR.org, 30.10.2009 tarihi itibariyle.
- Kazgan, G. (1974) İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- Keynes, J.M. (1980) İstihdam Faiz ve Para Teorisi, Çev: A.Baltacıgil, Minnetoğlu Yayınevi, İstanbul.
- Kök, R. (1999) İktisadi Düşünce, Kavramların Analitik Evrimi, İzmir.
- Leiserson, W. (1914) "Review: Unemployment by A.C. Pigou", *The American Economic Review*, 4(4): 918-920. www.JSTOR.org, 30.10.2009 tarihi itibariyle.

- Lerner, A. (1942) "Review: Employment and Equilibrium by A.C. Pigou", *The Review of Economics and Statistics*, 24(2): 87-92. www.JSTOR.org, 30.10.2009 tarihi itibariyle.
- Nath, S.K. (1981) Refah Ekonomisine Bakış. Çev: I. Akbaygil, Akbank Kültür Yayınları, İstanbul.
- Özgüven, A. (1992) İktisadi Düşünceler, Doktrinler ve Teoriler, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Price, L. (1905) "Review: Principles and Methods of Industrial Peace by A.C.Pigou", *The Economic Journal*, 15(59): 381-390. www.JSTOR.org, 30.10.2009 tarihi itibariyle.
- Samuelson, P (1951) "Review: Employment and Equilibrium by A.C. Pigou", *The American Economic Review*, 41(3):433-434. www.JSTOR.org, 30.10.2009 tarihi itibariyle.
- Savaş, V. (1986) Keynesyen İktisat Yıkılırken. İstanbul: Beta Yayınları.
- Skousen, M. (2003) Modern İktisadın İnşası, Çev: M. Acar ve Diğ., Liberte, Ankara.
- Solow, R. (1983) "İşsizlik Teorileri Üzerine", Dünya Ekonomisinde Bunalım-Seçme Yazılar içinde. Der. ve Çev: D.Sağlam ve K.Çakman, Ar Basımevi, s: 101-122, İstanbul.
- Sönmez, S. (1983) Toplumsal Gereksinimler Kaynak Dağıtımı ve Pareto Optimumu, Gazi Üni.Yay.no:17, Ankara.
- Stigler, G. (1946) "Review: Lapses from Full Employment by A.C. Pigou", *The American Economic Review*, .36(5): 927-928. www.JSTOR.org, 30.10.2009 tarihi itibariyle.
- Ulutan, B. (1978) İktisadi Doktrinler Tarihi, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Yalçın, A. (1983) İktisadi Doktrinler ve Sistemler Tarihi, Aydoğdu Ofset, Ankara.